

*De uitdagingen van Bourgogne als wijnregio
Les défis de la région viticole Bourgogne*

Debruyne Bart

Eindwerk academiejaar 2015 – 2016

voor het verwerven van de titel
Sommelier-Conseil

geschreven in opdracht van

de Vlaamse Wijnacademie
en
l' Université du Vin de Suze-la-Rousse

door

Debruyne Bart

Petrus Ascanusstraat 23
1730 Asse

Inhoud

1. Inleiding	4
2. Bourgogne.....	6
2.1. Ligging en ondergrond	6
2.2. Het klimaat	9
2.3. Geschiedenis van de wijngaarden	9
2.4. De druivensoorten	12
3. De uitdagingen voor Bourgogne	15
3.1. Uitdagingen op klimatologisch vlak: Global warming en de impact op de wijnbouw. 15	
3.2. Uitdagingen op het vlak van de marketing: De P's in Bourgogne.....	25
4. Conclusie.....	37
Bijlagen	38
1. Resultaten survey 'modale' man en vrouw.....	38
2. Resultaten survey wijnbouwers Bourgogne.....	55
Bibliografie.....	61

1. Inleiding

Als onderwerp voor mijn eindwerk aan de Vlaamse Wijnacademie / l' Université du Vin in Suze-la-Rousse heb ik gekozen voor een onderzoek naar de uitdagingen van Bourgogne als wijnregio.

In dit eindwerk wil ik de lezer een algemeen inzicht geven in Bourgogne als wijnregio, waarbij ik in zal gaan op bepaalde oordelen en vooroordelen. De focus zal gelegd worden op een aantal, al dan niet opmerkelijke, uitdagingen waar de regio mee te kampen heeft.

In de aanloop van dit eindwerk deed ik een survey welke bestond uit 2 delen. Enerzijds was er een onderzoek naar de mening van de 'modale' man/vrouw met betrekking tot wijn in het algemeen en bourgognewijnen specifiek. Daarbij ontsprong ook de vraag hoe de wijnbouwers over deze onderwerpen denken. Kennen zij hun markt en welke uitdagingen kunnen afgeleid worden uit dit onderzoek?

Mijn interesse voor Bourgogne als wijnregio werd niet alleen gestimuleerd door de vele lessen en de wijnreis in het tweede jaar sommelier conseil van de Vlaamse Wijnacademie bij Syntra Asse. Via medestudenten en goede wijnvrienden Pol Walraet en Peter Kupers (zie ook <http://thewineanalyst.org/about/>) kwam ik in contact met een oud-leraar van het college waar ik het merendeel van mijn middelbare studie had doorgebracht. Willy Daelemans is een oud-leraar wiskunde van het college en is al meer dan 35 jaar met passie missionaris voor bourgognewijnen (www.epivino.be).

Zowel mijn studies aan de Vlaamse wijnacademie als de interessante mensen die ik na de aanvang van mijn studies heb mogen ontmoeten, hebben gemaakt dat de interesse in Bourgogne en haar wijnen groeide. De regio heeft niet alleen het voordeel van een aantal zeer schitterende wijnen te produceren. Het is ook een regio met een heel lange geschiedenis, een aantal recente evoluties in het wijn maken en heel wat uitdagingen waarop ik zal ingaan.

Het doel van dit eindwerk is voor mij niet alleen te slagen in mijn studies sommelier-conseil. Ik hoop de lezer, naast een aantal nieuwe inzichten, een bepaalde passie mee te geven voor een unieke wijnregio met nog uniekere wijnen.

Tot slot wens ik alle mensen te bedanken die me de afgelopen jaren hebben gesteund tijdens mijn studies en het schrijven van dit eindwerk. Daarnaast bedank ik ook de wijnbouwers, collega's, vrienden en kennissen, voor hun deelname aan de enquête en hun invloed en inbreng op dit eindwerk. Speciale dank gaat uit naar mijn schoonmoeder, Michèle Severens, voor de secure vertaling van dit werk naar het Frans. Oneindige dank gaat uit naar mijn vrouw Els en mijn kinderen Lio en Ben, per slot van rekening hebben zij me de afgelopen jaren heel veel moeten missen omdat ik afwezig was tijdens de examens, het schrijven van dit eindwerk en de vele proeverijen.

Bart Debruyne

“Il y a plus de philosophie dans une bouteille de vin que dans tous les livres.”

Louis Pasteur

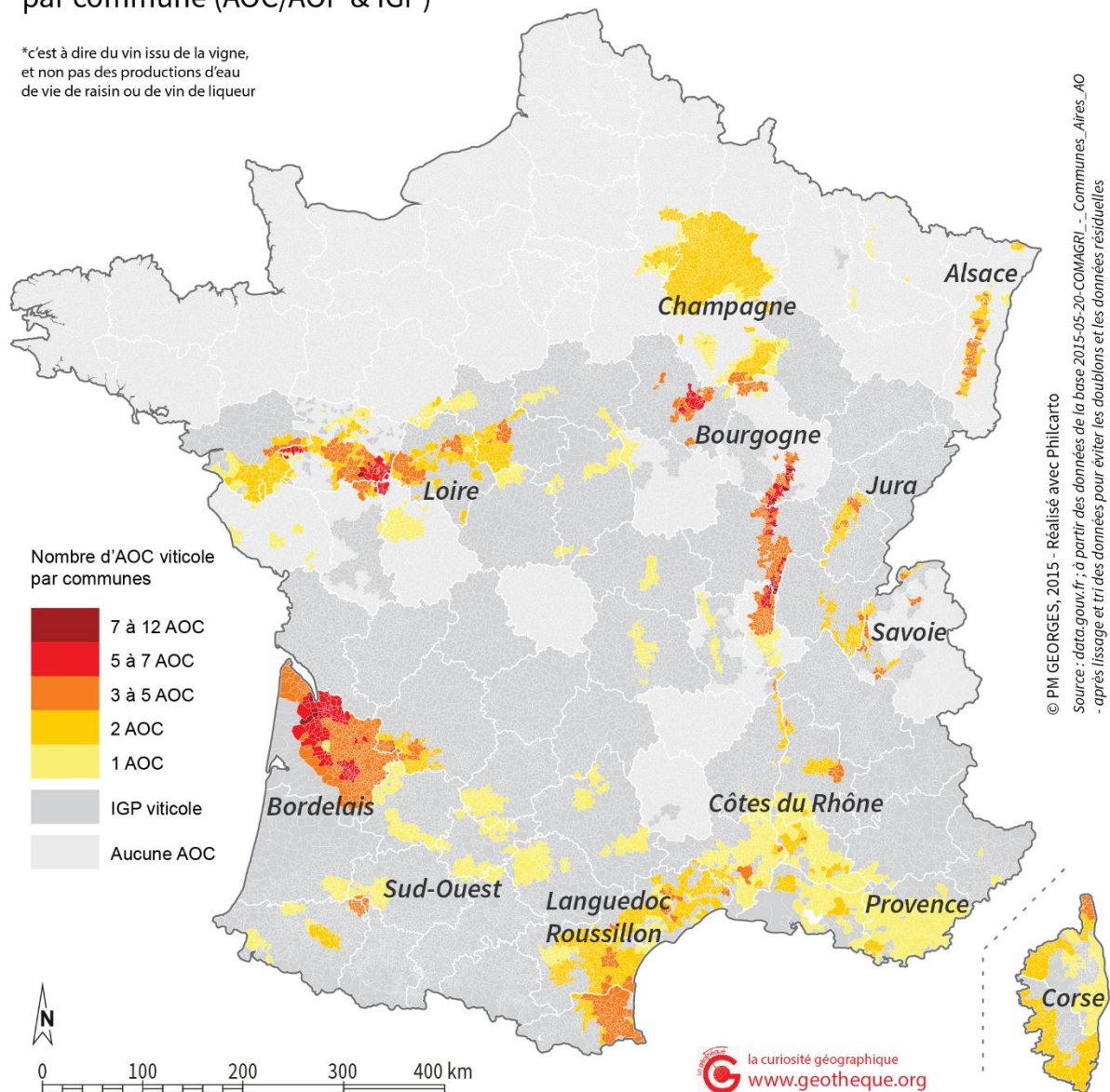

2. Bourgogne

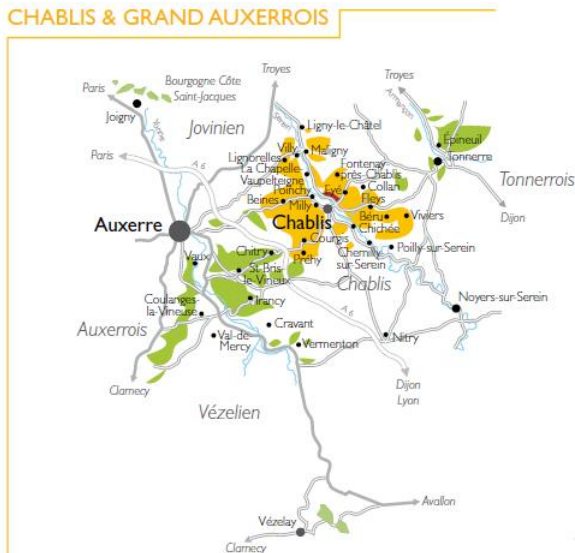
2.1. Ligging en ondergrond

Densité des appellations d'origine contrôlée viti-vinicoles*
par commune (AOC/AOP & IGP)

*c'est à dire du vin issu de la vigne,
et non pas des productions d'eau
de vie de raisin ou de vin de liqueur

De wijngaarden van Bourgogne zijn gelegen ten zuiden van de wijngaarden van Champagne tussen de 47° en de 48° breedtegraad. Het wijngebied beslaat 4 departementen: de Yonne, de Côte-d'Or, de Saône-et-Loire en de Rhône.

In het noorden van Bourgogne vinden we Chablis, op de zuidelijke hellingen van het bekken van Parijs. Meer naar het zuiden vinden we de Côte d'Or. Ontstaan door het wegzinken van het lac de Bresse in het Tertiair. De Côte d'Or bestaat uit 3 delen: de Côte de Dijon, waar door verstedelijking weinig tot geen wijnbouw meer te vinden is. De Côte de Nuits, met in het noorden Marsannay en als belangrijkste stad Nuits-St-Georges. In het zuiden van de Côte d'Or

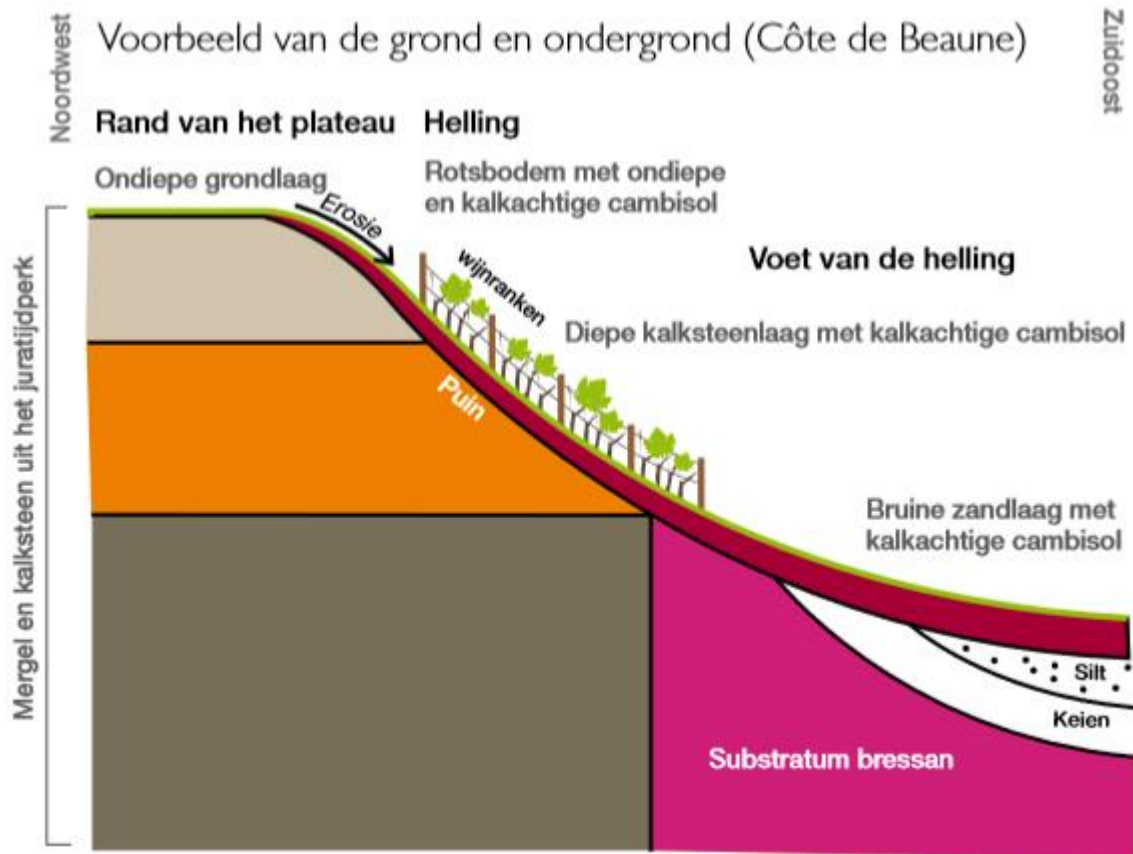
vinden we de Côte de Beaune, met Beaune, voor velen dé wijnstad van Bourgogne. Ten zuiden van de Côte d'Or vinden we de Côte Chalonnaise terug met cru's zoals Mercurey en Rully. Meer zuidelijk vinden we de glooiende kalkheuvels van de Mâconnais, met wijnen zoals Pouilly-Fuissé en Saint-Véran. Door velen wordt gezegd dat de Mâconnais op het vlak van witte bourgognewijnen vandaag de dag de beste prijs-kwaliteit levert.

We verlaten de Mâconnais om af te dalen naar een gebied dat door sommigen niet aanzien wordt als Bourgogne, Beaujolais. Omwille van de massale productie van minderwaardige wijnen tijdens de periode 1960 tot 2000 kreeg Beaujolais een zwakke reputatie op het vlak van kwaliteitswijnen. Vooral de productie van de Beaujolais nouveau, een wijn die de derde donderdag van de maand november van het oogstjaar reeds op de markt komt, heeft de reputatie van de streek geen goed gedaan. De laatste jaren kan Beaujolais haar reputatie als wijnregio weer oppoetsen door de productie van haar 10 cru's met ronkende namen zoals Moulin-à-Vent, Saint-Amour, Juliéna, etc.

De wijngaarden van Bourgogne zijn gelegen op een hoogte van 200 tot 500 meter boven de zeespiegel.

150 tot 180 miljoen jaren geleden zag het gebied dat we nu kennen als Bourgogne er uit als een warme en ondiepe zee. Hier leefden algen en schaaldieren die aan de oorsprong liggen van de huidige ondergrond. Deze maritieme organismen zouden immers zorgen voor het sediment waar later de kalkhoudende bodem uit zou ontstaan. Door de terugtrekking van de zee ontstonden onregelmatige terrassen. De verschillende lagen sediment ondergingen een

groot aantal breuken. Het resultaat van deze breuken is de grote verscheidenheid in de ondergrond van Bourgogne. De ondergrond van Bourgogne is hoofdzakelijk samengesteld uit mergel en kalk. Het is deze kalkachtige ondergrond die de finesse geeft aan de bourgognewijnen.

(Bron: http://www.vins-bourgogne.fr/shop/gallery_files/site/12881/12905/19152.pdf)

Het zijn de grond en de ondergrond die een belangrijk deel uitmaken van de eigenheid van Bourgogne. Beiden zijn essentiële elementen van ‘le terroir’ waar men in Bourgogne zo graag over spreekt. Het franse gezegde ‘toujours le vin sent son terroir’ is zeker van toepassing op de visie die de meeste wijnbouwers uit Bourgogne mee willen geven. Terroir is in Bourgogne onlosmakelijk verbonden aan het woord ‘climat’. Een climat is een afgebakend stuk land dat zijn eigen naam draagt en waarvan de afbakening gelinkt is aan de eigenheid van haar ondergrond, micro-klimaat en ligging. De climats van Bourgogne vormen het lappendeken dat zowel de streek als haar wijnen hun eigenheid geeft. Slechts enkele tientallen meters afstand tussen wijnranken zouden in Bourgogne een verschil in kwaliteit van de wijn geven.

2.2. Het klimaat

Het klimaat in Bourgogne kan omschreven worden als semi-continentaal. Bourgogne geniet van zowel de invloeden van de Atlantische oceaan, de Middellandse Zee als van de continentale invloeden en de bergen. In het noordwesten van Bourgogne ligt de regio Chablis et Grand Auxerrois. De semi-continentale invloeden die hier heersen zorgen voor meer neerslag. In deze regio is het risico op voorjaarse vrieskou het hoogste. Het andere uiterste van Bourgogne zijn de zuidoostelijk gelegen Mâconnais en Beaujolais. Zij staan onder invloed van het warmere en drogere zuidelijke klimaat. Gemiddeld valt er 700mm neerslag per jaar in Bourgogne, wat ideaal is voor de groei van de wijnstokken. De meeste neerslag valt in mei en juni. Daarnaast geniet Bourgogne van de positieve invloed van de winden uit het noorden welke de vochtigheid regelen in bepaalde percelen.

2.3. Geschiedenis van de wijngaarden

Het vermoeden bestaat dat de Kelten reeds wijn verbouwden in Bourgogne, echter worden de Romeinen aanzien als de grondleggers van de wijnbouw in de regio. De Romeinse veroveringen brachten de wijnstokken mee naar Bourgogne. In 92 werd nog een edict uitgeroepen door Domitianus die beval een deel van de wijnstokken te rooien omdat de teelt van druiven deze van granen zou benadelen. Gelukkig werd dit edict in 281 herroepen door de Romeinse keizer Probus.

De welvaart in de middeleeuwen zorgde eerst voor een verval van de wijngaarden doordat de lijfeigenen de aan hen toevertrouwde gronden verwaarloosden. Gelukkig drukten de monniken hun stempel nadien op de wijnbouw, welk zij nodig hadden voor de bevoorrading van miswijn tijdens hun kerkelijke diensten. Eerst waren het de benedictijnse monniken van Cluny, die zich in 910 in de abdij van Cluny vestigden, welke zich ontfermden over de wijnbouw, nadien, in 1098 vestigden de monniken van Citeaux zich in de abdij van Citeaux. Aan de abdij van Citeaux werd nadien ook het bekende Clos de Vougeot toegevoegd. Vandaag is dit renaissancekasteel de thuisbasis van La Confrérie des Chevaliers du Tastevin.

In de 15e eeuw waren het de hertogen van Bourgogne die zorgden voor de verspreiding van de wijnen uit Bourgogne. Zij leverden tevens wijnen aan het pauselijke hof van Avignon en schonken de wijnen aan vazallen en vrienden. In de 18e eeuw zorgde de Franse revolutie voor de versnippering van de eigendom van de wijngaarden door de herverdeling van de gronden van de Kerk en de adel. De Franse Revolutie zorgt voor een uitbreiding van de wijngaarden, maar brengt niets bij op het vlak van de kwaliteit van de wijnen.

Tijdens de 19e eeuw worden de wijngaarden in Bourgogne geteisterd door verschillende plagen. Halverwege de 19e eeuw werden de wijngaarden geplaagd en druivenstokken vernietigd door een insect, de lichtmot. De remedie tegen dit ongedierte werd gevonden door een wijnbouwer uit Romanèche-Thorins, Benoit Raclet. Hij ontdekte dat de eieren van de lichtmot gedood konden worden door de onderstokken in de winter te begieten met kokend water. Jaarlijks eert men Benoit Raclet in Romanèche-Thorins en dit in oktober, op het feest van Raclet wanneer de nieuwe wijnen voor de eerste maal officieel worden geproefd.

Rond 1870 werd er vanuit de nieuwe wereld een nieuwe plaag ingevoerd in de wijngaarden in Europa. De Phylloxera Vastatrix, een kleine Amerikaanse drijfvluis vernietigde bijna alle wijngaarden in Europa. Gelukkig bracht de nieuwe wereld niet alleen de plaag, maar ook haar remedie met zich mee. Door de oude druivenvariëteiten van vitis vinifera te enten op Amerikaanse onderstokken werden de oude nobele cépages gered van de ondergang. Hoewel de Phylloxera er voor zorgde dat bijna de volledige Franse wijngaard verdween, werd er nadien opnieuw aangeplant. Waar dit gebeurde, werd er de herplanting gedaan op de beste en meest gunstige plaatsen.

Door de uitbraak van de Phylloxera en de vernietiging van de wijngaarden rees er een tekort in de bevoorrading van de even talrijk gebleven wijnliefhebbers. Het cliënteel werd bevoorrad met pseudo-wijnen door malafide handelaars. De vloeistoffen die werden aangeboden onder de benaming wijn bestonden vaak uit schadelijke producten en water. Bekende cru-wijnen werden vervalst of versneden met wijnen van verschillende en soms dubieuze origine.

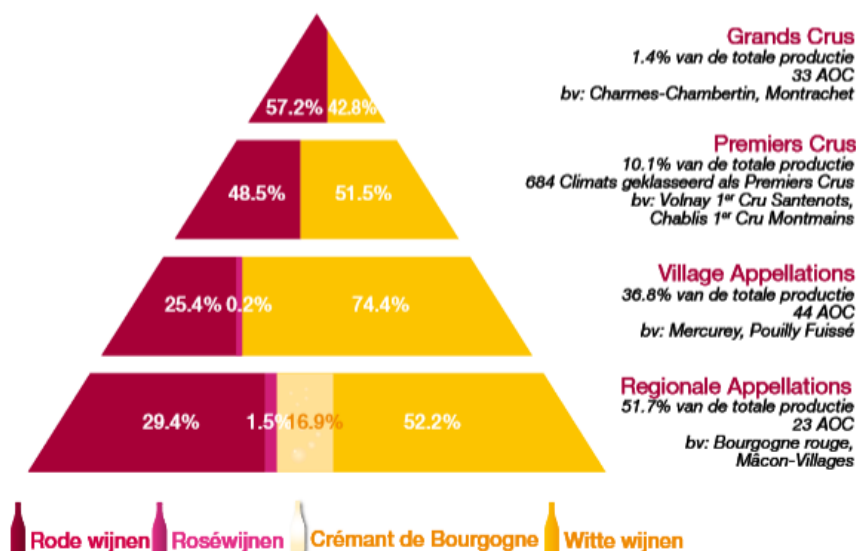
De verschillende crisissen en fraudes verzwakten de wijneconomie in Frankrijk en het werd steeds meer duidelijk dat er meer bescherming, controle en duidelijke definities noodzakelijk waren om Bourgogne en andere wijnregio's te redden van de ondergang. In 1935 slaagt men

er in Frankrijk in om, via het wetsdecreet van 30 juli, het systeem van de appellation d'origine contrôlée in te voeren. Tevens werd een controle-organisme opgericht, namelijk het Institut Nationale des appellations d'origine (INAO). Als gevolg van deze maatregelen herstelde de welvaart in de wijneconomie geleidelijk en werd het blazoen van de kwaliteit en de echtheid van de bourgognewijnen gezuiverd. Vanaf 2009 en in de opvolgende jaren wordt, op aandringen van de Europese Unie, het systeem van decreten volledig herzien tot een systeem van 'cahiers des charges'.

Bourgogne is de enige wijnregio op aarde waar de appellaties op de vierkante meter na bediscussieerd en beschreven werden. Men is van mening dat de terroir-notie, met onder andere de ondergrond als belangrijk element, zo'n grote invloed heeft op de smaak van de wijn dat men wijnranken op slechts enkele meters afstand van elkaar een andere appellatie of classificatie dient te geven. Het zijn deze appellaties die zowel voor de wijnboer, handelaar als consument duidelijkheid brengen in wat men in het glas schenkt en vooral onder welke voorwaarden de wijn werd gemaakt.

Vandaag telt Bourgogne 100 AOC's of bijna 25 procent van de AOC's in Frankrijk. 1,4 procent van de wijnproductie in Bourgogne bestaat uit Grands Crus. De Côte d'Or telt er 32 en Chablis telt er 1 (die de naam van 1 van de 7 climats kan dragen). 10,4 procent van de productie wordt gemaakt als Premiers Crus, 36,8 procent onder de gemeentelijke appellaties en 51,7 procent onder de regionale appellaties.

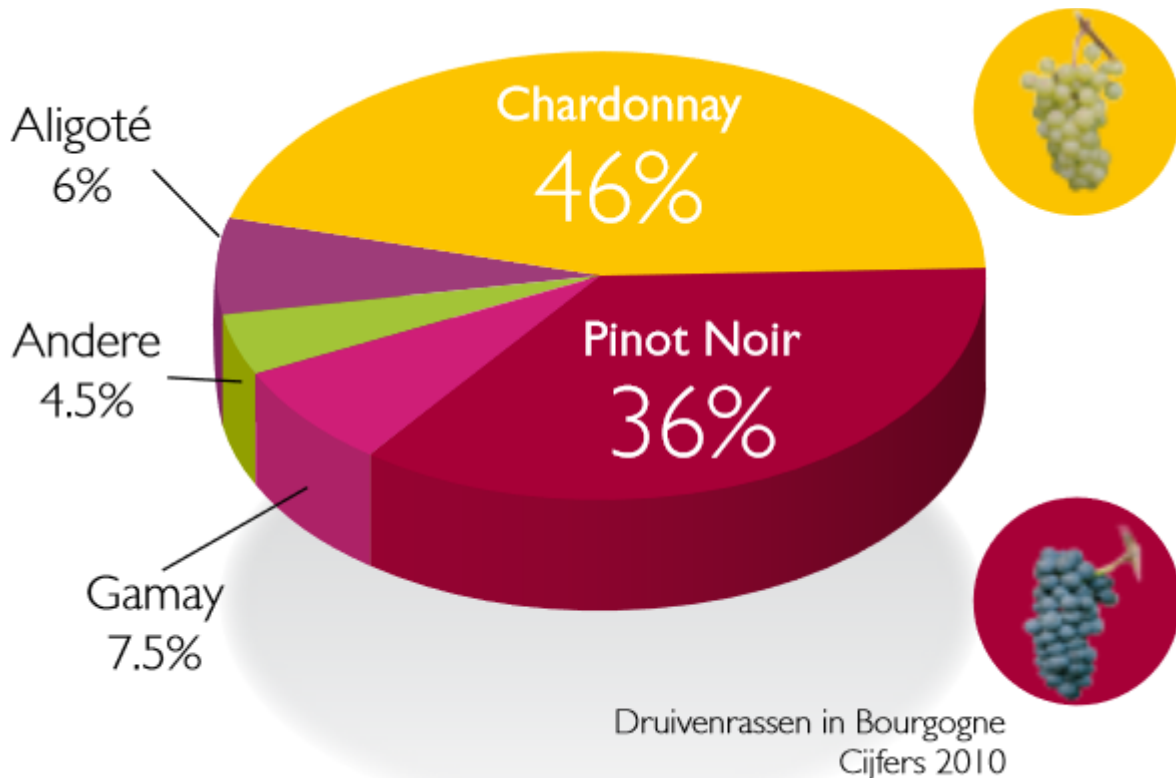
Gegevens productiegemiddelde 2006-2010

Bron: http://www.vins-bourgogne.fr/shop/gallery_files/site/12881/12905/19152.pdf

2.4. De druivensoorten

Naast het terroir speelt ook het druivenras een extreem belangrijke rol in Bourgogne. Beiden zijn onlosmakelijk aan elkaar verbonden in een soort van liefdesrelatie welke, althans voor de grote appellaties, assemblage tussen druivenrassen (en climats) onmogelijk maakt. De titels koning en koningin onder de cépages in Bourgogne zijn duidelijk toebedeeld aan de Pinot Noir en de Chardonnay. Beiden heersen over het wijnlandschap in Bourgogne. Wil hun overheersing en het feit dat assemblages, voor grote appellaties, niet kunnen dan zeggen dat we in Bourgogne kunnen spreken over ‘cépage-wijnen’ waarbij de ronkende namen van deze druivenrassen weldra op de etiketten zullen floreren? Vandaag zeker niet, het terroir met de daaraan verbonden appellaties eist haar rechten als stiefmoeder nog steeds op.

Bron: http://www.vins-bourgogne.fr/shop/gallery_files/site/12881/12905/19152.pdf

De doorbraak van de phylloxera in Frankrijk heeft een belangrijke rol gespeeld in de selectie van de druivenrassen, welke niet alleen voor Bourgogne, maar ook voor andere regio's van zeer groot belang zijn. Zowel op het vlak van de manier van selectie als op de manier van aanplant in de wijngaarden heeft de phylloxera-plaag een grote invloed gehad. Tot het einde van de 19^e eeuw werd het vegetatieve materiaal voor de aanplant van nieuwe wijnstokken vaak gehaald van mutaties die zich voordeden op de voet van bestaande wijnstokken. De selectie gebeurde door de wijnboer op basis van het feit of de nieuwe scheut hem al dan niet

interessant leek. Soms ging het over spontane mutaties van bestaande druiven met een genetische afwijking tot gevolg. Zo werden in 1899 in Vosne-Romanée de verschillende mutanten van de pinot noir ontdekt: pinot noir, pinot gris en pinot blanc. De phylloxera-crisis bracht een totale ommezwaai met zich mee in de manier waarop wijnboeren hun wijnranken cultiveerden. Men diende vanaf nu de ‘oude’ druivenrassen te enten op de resistente Amerikaanse onderstokken. Daarnaast ging men de nieuwe druivenstokken planten in rijen, waarbij de plant geleid werd op draden. Voorheen werden de druivenplanten voornamelijk geplant in putten. Ook diende men er voor te zorgen dat men naast de beste enten ook de beste onderstokken selecteerde. Men diende deze te kiezen die het best waren aangepast aan de beschikbare ondergrond en aan de te enten cépage.

Een tweede revolutie in het selecteren van de cépages in Bourgogne deed zich voor in de jaren 60. De klonale selectie stak de kop op, met als doel om niet alleen de beste variëteit te gaan selecteren van een bepaalde cépage, maar ook en vooral om ‘sanitaire’ redenen. Door een klonale selectie toe te passen kon men bepaalde virale ziektes uitsluiten en de sterkste planten overhouden. De klonale selectie kreeg en krijgt nu nog vaak kritiek. Men zou de wijngaarden te éézijdig maken en het risico lopen om slechts middelmatige varianten over te houden bij een verkeerde selectie. Het staat vast dat men hier en daar zeker wel eens een foute keuze heeft gemaakt en dat men proefondervindelijk te werk is gegaan. De ene keer al met meer succes dan de andere. Naast de klonale selectie bestaat ook de massale selectie. Bij de massale selectie zal de wijnbouwer de beste scheuten van zijn planten selecteren. Het grote voordeel van deze techniek is het behoud van de biodiversiteit in de wijngaard. Het spreekt voor zich dat voorzichtige en verstandige wijnboeren een combinatie van deze twee selectiemethoden zullen toepassen. Op die manier beperkt men het risico van het verlies van genetisch materiaal.

Bourgogne en Pinot Noir zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Het is een zeer oude druif welke genetisch zeer dicht staat bij de wilde varianten van de vitis vinifera en aanzien kan worden als de voorvader van vele andere druivenrassen. Pinot Noir is een druivenras dat zeer snel muteert en bijgevolg bestaan er heel veel varianten van deze druif. Er wordt gezegd dat de Pinot Noir 200 tot zelfs 1000 klonen zou hebben. In Bourgogne zijn er een 50-tal erkende klonen toegelaten in de wijnproductie.

Naast koning Pinot Noir (met 36 procent van de aanplant) staat koningin Chardonnay (46% van de aanplant in Bourgogne). De Chardonnay-druif is een rechtstreekse afstammeling van de Pinot Noir en de overheersende druif als het aankomt op vinificatie van witte wijnen in Bourgogne. In tegenstelling tot de Pinot Noir, die het vaak moeilijk heeft om zicht te settelen in bepaalde gebieden, is de Chardonnay één van de meest aangeplante druivenrassen ter wereld. Chardonnay is een druif waarvan de knoppen snel uitkomen, wat haar gevoelig maakt voor vroege vorst in de lente. De kalkbodem van Bourgogne is een ideale ondergrond voor de Chardonnay. Dankzij deze ondergrond krijgt ze elegantie en finesse mee in de fles. De verscheidenheid aan terroir in Bourgogne zorgt voor een waaier aan verschillende sensaties bij het degusteren.

Net zoals de Chardonnay is de Gamay een afstammeling van de Pinot Noir. Hoewel ze in 1395 door Filips de Stoute, Hertog van Bourgogne, nog aan de schandpaal werd genageld, is de Gamay vandaag de prins van de Beaujolais. Hier geeft ze soepele, vaak zeer fruitige wijnen. De Gamay geeft haar beste wijnen op graniet- en siliciumbodems en is daarom zo populair in de Mâconnais en de Beaujolais. In de Côte d'or wordt ze voornamelijk gebruikt in de Bourgogne Passetoutgrain.

De Aligoté is voor de Chardonnay wat de Gamay is voor de Pinot Noir. Hoewel men vaak zegt dat het moeilijk is om een Aligoté-wijn van hoge kwaliteit te maken, bewijzen sommige wijnmakers dat men mits de zelfde behandeling, selectie en opvoeding als deze van de grote Chardonnay-wijnen ook van Aligoté zeer hoogstaande pareltjes kan maken.

Naast de Chardonnay, Pinot Noir, Gamay en Aligoté vinden we in Bourgogne ongeveer 4,5 procent andere druiven in de aanplant. Het betreft hier onder andere Sauvignon (Sauvignon Blanc, Sauvignon Gris), César, Pinot Beurot, Sacy, Melon,...

Bron: <http://www.vins-bourgogne.fr>

3. De uitdagingen voor Bourgogne

3.1. Uitdagingen op klimatologisch vlak: Global warming en de impact op de wijnbouw.

De opwarming van de aarde krijgt de afgelopen jaren steeds meer en meer aandacht op globaal vlak in zowel de media als op politiek economisch vlak. ‘Global warming’ is een effect op moeder natuur dat rechtstreeks gelinkt kan worden aan de economische welvaart en de industriële revolutie. Volgens Granger, Puckett, Hasar en Francel (2010) kan ‘global warming’ omschreven worden als een klimaatverandering welke tot oorzaak heeft dat de gemiddelde temperatuur in de lagere atmosfeer stijgt. ‘Global warming kan verschillende oorzaken hebben, maar wordt vaak gelinkt aan menselijke activiteiten, specifiek de verhoogde uitstoot van broeikasgassen. Het resultaat van deze opwarming van de aarde is niet alleen een verhoging van het waterniveau en de temperatuur van het zeewater. Het staat vast dat er wereldwijd een klimaatverandering aan de gang is (Tissot, 2011). Het is zeker dat er niet alleen een opwarming is van de aarde (temperatuur), maar dat er tevens een impact is op de neerslag (waterhuishouding) en op bepaalde winden en golfstromen. De vraag is momenteel niet ‘of’ er een klimaatsverandering is, maar veeleer hoe deze klimaatsverandering gaat evolueren.

De opwarming van de aarde heeft wereldwijd ook een impact op de wijnbouw. Daarbij is de wijnbouw volgens Jones et al. (2010) een barometer voor de gevolgen van de impact van de klimaatveranderingen op de totale agro-industrie. De invloed van de klimaatverandering op de landbouw is het meest zichtbaar bij de wijnbouw omdat ze zo’n invloed heeft op de rijping van de druif tot een bepaald optimum noodzakelijk voor het bekomen van een bepaalde stijl van wijn. Volgens Hannah et al. (2013) is het algemeen bekend dat de wijnbouw zeer gevoelig is aan het klimaat waarin geteeld wordt. *Vitis Vinifera* wordt voornamelijk verbouwd in gebieden met een mediterraan klimaat. Bepaalde druivensoorten (Jones et al., 2010) hebben een optimale groei in nog kleiner afgebakende gebieden dan een bepaalde klimaatzone, waardoor hun aanplant nog meer beperkt wordt. Daarbij komt dat (Hannah et al., 2013) temperatuur en vochtigheidsgraad 2 belangrijke elementen van het concept terroir en ze hebben tevens impact op de afbakening van de gebieden waar wijn wordt verbouwd.

